

Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика» : [Зб. наук. праць]. Випуск XVII. – Херсон : ХДУ, 2012. – С. 162 – 165.

УДК 81'373.237 : 007 : 304 : 070

Наталя Орлова

(Херсон)

**ПОНЯТТЯ «КОМУНІКАЦІЯ» І «ПРОФЕСІЙНА
КОМУНІКАЦІЯ» В УКРАЇНСЬКОМУ ЖУРНАЛІСТИКОЗНАВСТВІ**

Стаття присвячена визначенню таких понять виробничо-професійної сфери медійників, як «комунікація» та «професійна комунікація».

Ключові слова: медіа, комунікація, професійна комунікація, українське журналістикознавство.

The article is devoted determination of such concepts production-professional spheres of mediynikiv, as «communication» and «professional communication».

Key words: medias, communication, professional communication, Ukrainian zhurnalistikoznavstvo.

Одним із основних понять комунікативно-функціонального підходу до вивчення мови є *комунікація*, що в українському журналістикознавстві почали вживати відносно недавно і тлумачать як складне, багатогранне явище.

Метою розвідки є аналіз різних підходів до витлумачення понять «комунікація» та «професійна комунікація» в українському журналістикознавстві.

Слово *комунікація* запозичено з латинської *communicatio* через посередництво англійської *communication* зі значенням «спілкування»;

шляхи сполучення» [2, с. 545]. В українській мові похідне утворення *комуникуватися* «приобщатися» фіксуємо в пам'ятках I третини ХУІІІ ст. [13, с. 374]. У ХІХ ст. лексему *комунікація* широко вживають на позначення «сухопутного или возного сообщенія» [11, с. 197]. Згідно з цими тлумаченнями, під *комунікацією* здавна розуміли спілкування і засоби транспортного зв'язку. Як справедливо зауважує Ю. Косенко, «ідея зв'язку в спілкуванні є домінуючою, і це дало підстави так широко вживати термін *комунікація* — на позначення засобів зв'язку взагалі» [5, с. 23].

У науці існує більше ста визначень поняття «комунікація», кожне з яких «охоплює певний бік явища, даючи більш глибоке осягнення комунікації» [8, с. 98]. Ф. Бацевич тлумачить *комунікацію* як «спілкування особистостей за допомогою мовних і паралінгвальних засобів з метою передавання інформації» [1, с. 329]. У такому розумінні поняття комунікація та спілкування — синонімічні.

Комунікація є водночас взаємодією людей та інформаційним процесом, тобто передбачає як ситуацію, так і особливості коду (мови), що добирають відповідно до обставин спілкування. Це дозволяє виділити низку різновидів комунікації (Г.Почепцов виокремлює їх біля двох десятків) [6, с. 18]. У межах нашого дослідження розглядаємо такий різновид комунікації, як *професійна комунікація*. Це поняття у вітчизняній науці визначено нечітко.

Термін-словосполучення *професійна комунікація* є семантично цілісним утворенням. Його значення, як і інших складних термінів-знаків, що виконують сигніфікативну функцію, не виводиться повністю із семантики терміноелементів і має синтетичний характер. Буквальне значення цього терміна дає лише приблизне уявлення про характер позначуваного ним поняття, адже професійна комунікація — це значно більше, ніж «комунікація професіоналів» або «комунікація в професійній сфері». Уточнюючи значення терміна *професійна*

комунікація, необхідно врахувати не лише етимологію термінокомпонентів, але й сутність поняття, яке він виражає.

Дослідники оперують термінами *професійна комунікація* і *професіональна комунікація*. Прихильники першого варіанту аргументують свій вибір тим, що лексеми *професіонал*, *професіональний*, *професійний* є похідними утвореннями від *професія*, а прикметник *професіональний*, хоч і має відтінок певного уточнення, трактують як те саме, що *професійний* [9, с. 332]. Отже, на думку В. Карпенка, у змістовому наповненні істотної різниці немає, а в мовному аспекті вживання варіанту *професійна комунікація* є економнішим [4, с. 10]. Інші дослідники, зокрема В. Різун, обстоюють термін *професіональна комунікація*, аргументуючи це тим, що таке спілкування «відбувається не у певній професійній сфері, а на високому рівні, майстерно, як належить професіоналові, знавцю правил спілкування й мовлення» [7, с. 4]. У нашому дослідженні йдеться про комунікацію, зумовлену професійно-виробничими ситуаціями, тому більш прийнятним є термін *професійна комунікація*.

Узагальнюючи праці науковців з проблем професійної комунікації, визначаємо такі ознаки цього різновиду комунікації:

- а) учасниками професійної комунікації є комуніканти — фахівці певної галузі, професійної групи;
- б) духовно-інтелектуальна єдність комунікантів на основі спільної свідомості, культури;
- в) наявність професійної мовної компетенції, професійних знань, а також загальної гуманітарної культури людини;
- г) володіння поняттєво-категоріальним апаратом певної галузі, використання спеціальної термінології під час професійної діяльності;
- г) спільна комунікативна сфера (професійно-виробниче середовище, зокрема наукове, виробниче, навчальне);

д) регламентованість, тобто підпорядкованість комунікантів загальноприйнятим у професійному колективі правилам і обмеженням;

е) творчий характер взаємин, спрямованість їх на розв'язання конкретних професійних завдань, досягнення мети;

є) створення професійною спільнотою засобів спілкування — навчально-методичних посібників, підручників, періодичних фахових видань тощо [8; 3; 10].

Отже, під *професійною комунікацією* ми розуміємо комунікацію в межах професійно-виробничих ситуацій між фахівцями певної галузі людської діяльності.

Професійна комунікація відбувається як в офіційних, так і в неофіційних умовах, тому і професійне спілкування може охоплювати спілкування професіоналів як із собі рівними членами групи, так і професіоналів із непрофесіоналами. Виходячи із цих параметрів, В.Теличко виділяє такі різновиди професійної комунікації: 1) спілкування, що породжується тільки професіоналами; 2) спілкування, що відбувається між професіоналами та непрофесіоналами [12, с. 331].

На основі психологічних і соціальних особливостей статусу партнерів по комунікації — відправника мови і адресата — дослідники виділяють як самостійні інтерпрофесійну і інтрапрофесійну комунікації. Інтерпрофесійна комунікація складається з мовних актів, в яких професійні ролі комунікантів не збігаються. Характерним прикладом у цьому випадку є спілкування «журналіст — громадянин». Інтрапрофесійна комунікація здійснюється всередині певної соціально-професійної спільноти (модель «спеціаліст — спеціаліст») і є неоднорідною, оскільки включає і однодисциплінарні, і різнодисциплінарні гілки.

В Україні тих, хто працює у сфері масової комунікації, нараховують понад 100 тисяч, проте не всі вони займаються власне журналістикою. Багато фахівців задіяні у книговидавництвах, індустріях аудіо-та

відеозапису, телекомунікаційному зв'язку, кінематографії. Безпосередніми учасниками професійної комунікації у галузі журналістики вважатимемо журналістів друкованих та електронних засобів масової комунікації і журналістикознавців. Беремо до уваги такі види професійної комунікації, в яких хоча б одним із комунікантів є журналіст або журналістикознавець.

Професійна комунікація фахівців мас-медіа характеризується неоднорідністю, здійснюється за різними моделями.

Інтрапрофесійна комунікація у сфері журналістики є складною системою комунікативних актів. Виділяємо дві гілки: спілкування журналістів і журналістикознавців.

Інтрапрофесійні комунікації журналістів включають:

- 1) фахівців одного профілю (модель «газетяр — газетяр», «радіожурналіст — радіожурналіст», «тележурналіст — тележурналіст», «веб-журналіст — веб-журналіст» тощо);
- 2) спеціалістів різних журналістських спеціальностей (модель «газетяр — радіожурналіст», «радіожурналіст — тележурналіст», «тележурналіст — газетяр», «фотожурналіст — веб-журналіст» тощо);
- 3) представників інформаційної індустрії (модель «тележурналіст — оператор монтажу», «газетяр — прес-секретар», «радіожурналіст — менеджер», «тележурналіст — редактор ефіру» тощо).

Інтрапрофесійні комунікації журналістикознавців включають:

- 1) представників одного наукового напрямку «Соціальні комунікації» (модель «журналістикознавець — журналістикознавець»);
- 2) фахівців різних наук (модель «журналістикознавець — історик», «журналістикознавець — соціолог»,

«журналістикознавець — політолог», «журналістикознавець — культуролог» тощо);

- 3) представників журналістських спеціальностей (модель «журналістикознавець — газетяр», «журналістикознавець — радіожурналіст», «журналістикознавець — тележурналіст», «журналістикознавець — веб-журналіст», тощо).

Інтерпрофесійна комунікація журналістів може мати:

- 1) конкретного адресата і здійснюється за моделлю «журналіст — нежурналіст» (спілкування з громадянами під час інтерв'ю, з'ясування обставин певної події чи справи тощо);
- 2) масового адресата (модель «журналіст — масова аудиторія»).

Інтерпрофесійна комунікація журналістикознавців теж може мати масового адресата: модель «журналістикознавець — масова аудиторія» (науково-популярна стаття, публічні виступи в засобах масової комунікації на теми, пов'язані з діяльністю журналістів, зі станом масмедійної індустрії тощо).

Професійна комунікація багатопланова і неоднорідна, здійснюється за різними моделями та передбачає використання спеціальної мови — мови професійного спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. — К. : Видавничий центр «Академія», 2004. — 344 с.
2. Етимологічний словник української мови: в 7 т. / АН УРСР ; Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні ; Редкол. О. С. Мельничук (головний ред.) та ін. — К.: Наукова думка, 1985. — Т. 2 : Д — Копці / Укл.: Н. С. Родзевич та ін. — 1985. — 572 с.
3. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов; Отв. ред. Д. Н. Шмелёв. — М. : Наука, 1987. — 264 с.

4. Карпенко В. Журналістика : основи професіональної комунікації / В. Карпенко. — К. : Нора-прінт, 2002. — 348 с.
5. Косенко Ю. В. Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. / Ю. В. Косенко. — Суми : Сумський державний університет, 2011. — 187 с.
6. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації / Г. Г. Почепцов. — К. : Видавничий центр «Київський університет», 1999. — 308 с.
7. Різун В. В. Загальна характеристика масовоінформаційної діяльності / В. В. Різун. — К. : Видавничий центр «Київський університет», 2000. — 236 с.
8. Різун В. В. Теорія масової комунікації : підручник / В.В. Різун. — К. : Просвіта, 2008.— 260 с.
9. Словник української мови: в 11 т. / НАН України ; Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. — К. : Наукова думка, 1970 — 1980. — Т. 8.
10. Стахів М. Український комунікативний етикет : навчально-методичний посібник / М. Стахів. — К. : Знання, 2008. — 245 с.
11. Сто двадцать пять тысяч иностранных словъ, вошедшихъ въ русскій языкъ. III тома. Сбранъ и составленъ филологами Карташевымъ и Бѣльскимъ подъ ред. Лучинскаго. — Москва. Типогр. Т.Рись, 1885.
12. Теличко В. Різні підходи до визначення професійного спілкування / В. Теличко // Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство) : у 5 ч. — Випуск 89 (5). — Кіровоград: РВВ КДПУ імені В. Винниченка, 2010. — С. 330 — 333.
13. Тимченко Є. Матеріали до словника писемної та книжної української мови ХУ — ХУІІІ ст. : у 2-х книгах / Є.Тимченко / Упор. : Німчук В. В., чл.-кор. НАН України, Лиса Г. І., к.ф.н. (Інститут української мови НАН України). Відп. ред. Німчук В. В., чл.-кор. НАН України. — Київ — Нью-Йорк : Преса України, 2002. — Т. 1.

